

4 Rikollisuuskontrollin kustannukset

Ville Hinkkanen

Rikollisuuden yhteiskunnalle aiheuttamia kustannuksia voidaan arvioida useasta eri näkökulmasta. Kustannuksia on mahdollista tarkastella esimerkiksi rikoksen uhrien, rikollisten tai julkisen talouden kannalta. Julkisessa keskustelussa on usein painotettu erityisesti rikoksen uhrien kokemia menetyksiä ja viranomaisten toiminnan, rikollisuuskontrollin, kustannuksia.

Kaikista rikollisuuden kustannuksista on mahdotonta esittää täsmällistä arviota. Huomattava osa sisältyy sellaisiin kulueriin, joita ei käytettävissä olevalla tilasto- tai tutkimustiedolla voida jakaa tarkasti rikollisuuden ja muiden aiheuttajien kesken. Edes kaikkia julkiseen talouteen sisältyviä menoja, jotka välittömästi liittyvät rikollisuuteen, ei voida selvittää täsmällisesti. Lisäksi rikollisuudella on välittömien kulujen ohella myös sellaisia vaikutuksia, joiden euromääräinen arviointi on äärimmäisen hankalaa. Voidaan kysyä, tuleeko esimerkiksi ennaikaisesti menetetylle ihmiselämälle tai raiskauksen uhrin kokemalle inhimilliselle kärsimykselle edes pyrkiä määrittämään taloudellista arvoa.

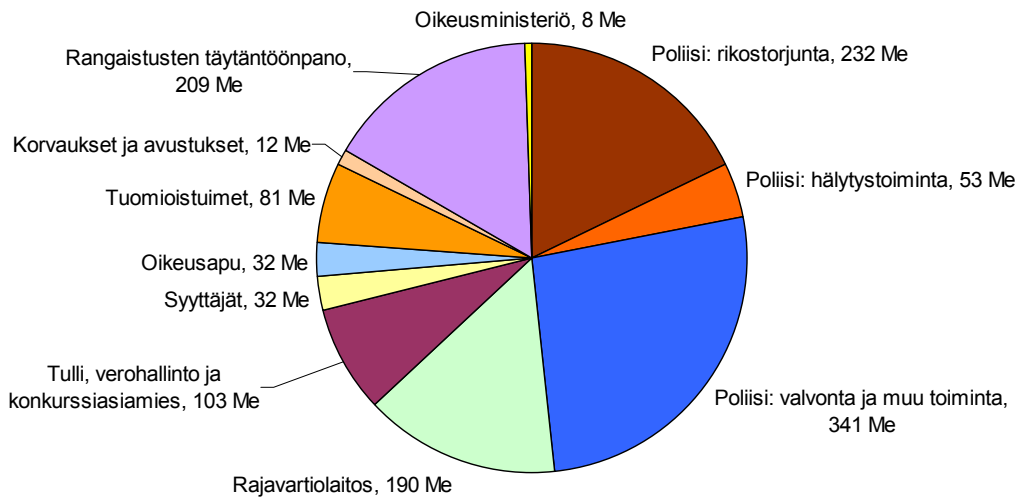
Rikollisuuden yhteiskunnalliset kustannukset jaetaan usein *rikosentorjunnan* kustannuksiin, *rikosten seurauksista* aiheutuviin kustannuksiin ja rikosten *selvittämiskustannuksiin* (ks. Brand & Price 2000; Dubourg, Hamed, & Thorns 2005). Tässä katsauksessa tarkastellaan valtion talousarvion perusteella rikosten selvittämiskustannuksia eli *kontrollijärjestelmän kustannuksia* vuonna 2007.

Esitettävät kustannukset ovat nettokustannuksia eli tilannetta tarkastellaan yleisen veronmaksajan näkökulmasta. Kontrollijärjestelmän kuluttamat bruttomääräiset resurssit ovat suuremmat, sillä rikollisuus synnyttää valtiolle myös tuloja. Merkittävä osa järjestelmän toiminnasta rahoitetaan sakkotuloilla (n. 82 miljoonaa euroa), joiden maksajana ovat rikoksiin syyllistyneet. Lisäksi hovioikeudet ja korkein oikeus perivät valitusasioiden käsittelystä oikeudenkäyntimaksuja, joilla rahoitetaan noin viisi prosenttia näiden tuomioistuinten toiminnasta, oikeusaputoimistojen asiakkaat korvaavat itse osan palveluista ja vankeinhoitolaitos saa vuosittain noin 7,3 miljoonaa euroa tuloja lähinnä vankituotteiden myynnistä.

Tiedot perustuvat pääasiassa eduskunnan hyväksymään valtion talousarvioon vuodelle 2007. Kustannukset niistä viranomaisista, jotka osallistuvat rikosasioiden käsittelyyn vain osittain, on arvioitu muun muassa viranomaisten tilinpäätösten sekä toiminta- ja vuosikertomusten avulla. Arviointiin on käytetty esimerkiksi käsiteltyjen asioiden lukumääriä, henkilötyövuosia, yk-

sikköhintoja ja arvioitua prosentuaalista osuutta. Nämä tiedot ovat pääsääntöisesti vuodelta 2006.

Jako kiinteisiin ja muuttuviin kuluihin on paljolti sopimuksenvarainen. Pitkällä aikavälillä kaikki kulut ovat muuttuvia, toisaalta pieni rikosten määrän muutos ei vaikuta välittömästi esimerkiksi poliisiin tai tuomioistuinelaitoksen resursseihin. Muuttuviksi kuluiksi on tässä katsottu kulut niistä viranomaisista, jotka käsittelevät yksittäisiä rikostapauksia tai ohjaavat edellä mainittuja viranomaisia. Rikosten paljastamiseen tähtäävä viranomaisvalvonta sekä kriminaalipolitiikan suunnittelu on katsottu kiinteiksi kuluiksi.

Kuvio 144 Rikoskontrollin kustannukset ilman sakkotuloja vuonna 2007

Rikollisuuden kontrollijärjestelmän nettokustannukset valtiolle vuonna 2007 ovat noin 1,2 miljardia euroa. Kiinteiksi laskettavia kuluja on arviolta 578 miljoonaa euroa, rikosten lukumäärän mukaan muuttuvia kuluja noin 599 milj. euroa (859 euroa/poliisin tietoon tullut rikos). Erittely kuluista esitetään liitetaulukossa 9.

Kulut muodostavat 2,9 prosenttia kaikista valtion talousarvion mukaisista menoista (pois lukien valtionvelan vähentäminen) ja vastaavat noin 0,7 prosenttia bruttokansantuotteesta. Aikuisväestöä (18–65-vuotiaat) kohden kuluja syntyy 349 euroa/henkilö.

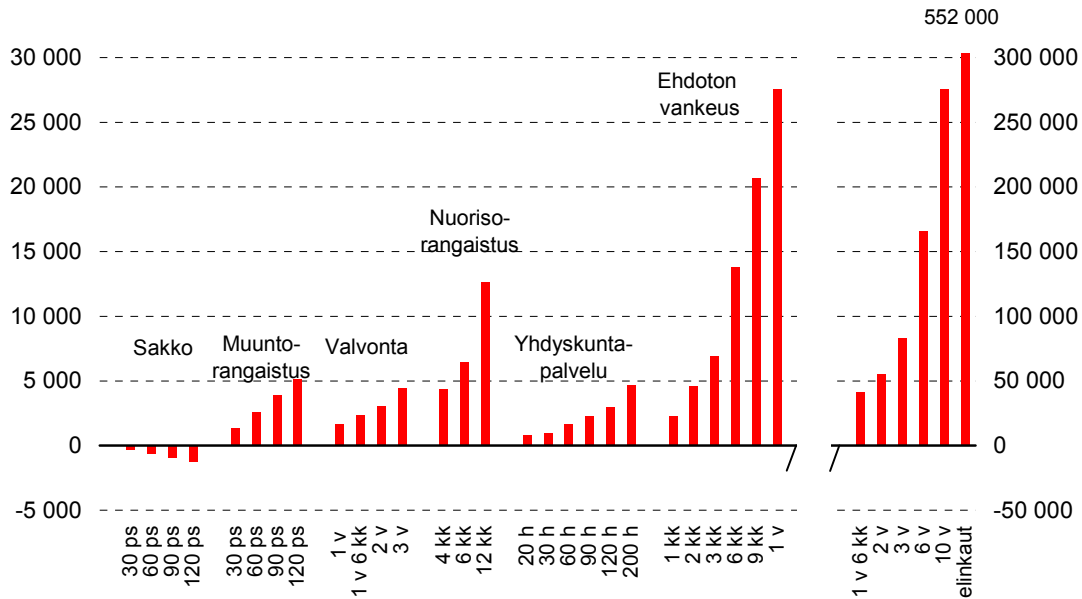
Suurin osa kuluista aiheutuu jo rikosprosessin aikaisessa vaiheessa tai ennen prosessin alkamista – valvonta- ja esitutkintaviranomaisissa. Yksin poliisi-

sin kustannukset (592 milj. euroa) muodostavat yli 50 prosenttia kaikista kontrollijärjestelmän kuluista. Noin puolet poliisin kustannuksista syntyy valvonnasta ja muista rikoksia ennalta ehkäisevistä toimista, toinen puoli on konkreettista hälytystehtävien hoitamista ja rikostorjuntaa, josta olennaisen osan muodostaa rikosten esitutkinta. Yhden poliisin tietoon tulleen rikoksen tutkintakustannukset ovat keskimäärin 332 euroa, mutta tutkintaan käytettävät resurssit vaihtelevat rikostyypeittäin. Keskusrikospoliisin tutkimien talousrikosten kulut ovat lähes 60 000 euroa/rikos. Keskimäärin poliisin suorittama esitutkinta maksaa noin 35 euroa/tunti.

Myös muut esitutkintaviranomaiset (rajavartiosto, tullit) aiheuttavat merkittäviä kustannuksia. Rajavartiolaitoksen toiminnasta selkeimmin rikollisuuden aiheuttamaa tuotantoa ovat rajatarkastukset (85 milj. euroa). Niiden tavoitteena on pyrkiä estämään valtakunnanrajan ja ulkorajan ylittamisestä annettujen säännösten rikkominen, rajat ylittävästä henkilöliikenteestä yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle aiheutuvat uhat sekä varmistaa rajanylityksen turvallisuus. Lisäksi kuluja syntyy rajavalvonnasta (105 milj. euroa), tullin toiminnasta (33 milj. euroa) ja verotarkastuksista (35 milj. euroa). Tässä rajatulla tavalla esitutkinta- ja valvontaviranomaisten kulut ovat yhteensä noin 885 miljoonaa euroa, 75 prosenttia kaikista rikoskontrollin kuluista.

Yksikkökustannukset rikosprosessissa kasvavat portaittain. Syyttäjän ratkaisusta aiheutuu valtiolle kustannuksia 354 euroa, käräjäoikeuden suullisessa käsittelyssä ratkaistu rikosasia maksaa noin 700 euroa ja hovioikeuden ratkaisu 2 700 euroa. Korkeimmassa oikeudessa käsiteltyjen asioiden keskihinta on 2 300 euroa, joka on painotettu keskiarvo hylätyistä valitusluvista ja käsiteltäväksi otetuista asioista. Kaikkiaan rikosasioiden käsittely yleisissä tuomioistuimissa muodostaa kustannuksia 81 miljoonaa euroa, joka on noin seitsemän prosenttia rikoskontrollijärjestelmän nettokustannuksista.

Rikoskontrollijärjestelmän kolmanneksi kallein yksittäinen osa heti poliisin ja rajavartioston jälkeen, on rangaistusten täytäntöönpano. Jos sakkotulot (82 milj. euroa) otetaan huomioon täytäntöönpanon nettokustannuksia vähentävinä, ovat täytäntöönpanojärjestelmän nettokulut 127 miljoonaa euroa. Ilman sakkotuloja menot ovat 209 miljoonaa euroa.

Kuvio 145 Seuraamusten täytäntöönpanon yksikkökustannukset ankaruuden mukaan vuonna 2007

Seuraamusten hinta vaihtelee seuraamuslajin ja pituuden mukaan. Kuviossa 145 esitetään eräiden seuraamusten täytäntöönpanon kustannukset. Täytäntöönpanon kannalta kallein seuraamus on elinkautinen vankeusrangaistus, jonka kulut ovat käyvässä rahassa yli puoli miljoonaa euroa. Yhden vuoden ehdoton vankeusrangaistus ensikertalaiselle maksaa 23 000 euroa, uusijalle 31 000 euroa. Vankivuoden hinta ilman keskushallinnon kuluja on noin 46 000 euroa.

Sakkorangaistuksen täytäntöönpano aiheuttaa paitsi tuloja, myös huomattavia kustannuksia. Noin 9 prosenttia päiväsakoista suoritetaan vankeudeksi muunnettuna, mistä syntyy kuluja noin 18 miljoonaa euroa. Summa on noin kymmenesosa vankeinhoitolaitoksen koko budjetista. Yhdellä kertaa suoritettavien muuntorangaistusten kulut ovat käräjäoikeudessa keskimäärin 490 euroa ja vankeinhoitolaitoksessa 5 200 euroa. Yhden päiväsakon täytäntöönpano vankeutena maksaa 42 euroa.

Yhdyskuntaseuraamusten yksikköhinnat ovat tyypillisesti joitakin tuhansia euroja. Ehdollisen vankeuden valvonta maksaa keskimäärin 2 600 euroa (3,79 euroa/päivä), nuorisorangaistus 10 000 euroa (1 028 euroa/kk) ja yhdyskuntapalvelu 1 600 euroa (21,60 euroa/tunti). Yhdyskuntapalvelua edeltävän soveltuvuus selvityksen hinta on 340 euroa, Kriminaalihuoltolaitoksen suorittaman nuoren rikosentekijän henkilötutkinnan noin 307 euroa.

Yhteenveto

- Rikoskontrollijärjestelmän nettokustannukset valtiolle vuonna 2007 ovat noin 1,2 miljardia euroa.
- Kustannukset muodostavat 2,9 prosenttia kaikista valtion talousarvion mukaisista menoista ja vastaavat 0,7 prosenttia bruttokansantuotteesta.
- Esitutkinta- ja valvontaviranomaisten kulut ovat vähintään 75 prosenttia kaikista kontrollijärjestelmän kuluista (885 milj. euroa), seuraavaksi kallein osa on rangaistusten täytäntöönpano (209 milj. euroa ilman sakkotuloja).
- Poliisin tietoon tulleen rikoksen esitutkinta maksaa keskimäärin 332 euroa, syyttäjän ratkaisu 354 euroa, käräjäoikeuden ratkaisu 706 euroa, hovioikeuden ratkaisu 2 690 euroa ja korkeimman oikeuden ratkaisu 2 317 euroa.
- Yksi vankivuosi maksaa noin 46 000 euroa, yhdyskuntapalvelu 21,60 euroa/tunti (+soveltuvuus selvitys 344 euroa) ja ehdonalaisesti vapautetun valvonta 4,89 euroa/päivä.
- Sakon muuntorangaistusten täytäntöönpano maksaa yhteensä 17,7 miljoonaa euroa (42 euroa/päiväsakko), joka on kymmenesosa vankeinhoitolaitoksen koko budjetista.
- Ehdollisen vankeuden valvonnan kustannukset ovat 3,79 euroa/päivä, nuorisorangaistuksen 1 028 euroa/kk.